

НАПРЯМ 1. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Сидоркіна Р. Д.

*доцент кафедри соціально-гуманітарної підготовки
та права Західнодонбаського інституту*

*ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
м. Павлоград, Україна*

Згідно ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Домашнє насилля є проявом порушення прав людини, суттєвою перешкодою забезпечення гендерної рівності. Нажаль, домашнє насильство в сучасних умовах міцно укорінилось у світогляді, в звичаях людей. Підживлюється воно бажанням впливати на волю іншої людини в будь-який спосіб. Таке негативне явище вже не є тільки сімейною проблемою і потребує державного втручання, а потерпілі безумовного захисту від правоохоронних органів, особливо в часи війни. Визнання та усвідомлення цієї проблеми в Україні – важкий, але перший крок до її вирішення.

Українське суспільство вирішило боротися з цим проблемним явищем. Про це свідчать заходи, як з боку держави, так і небайдужих до цієї проблеми громадян, громадських та міжнародних організацій. Національна поліція запровадила можливість викликати допомогу, скориставшись мобільним додатком «Моя поліція». Крім того, поліція відкрила чат-бот у телеграм – каналі для надання консультацій постраждалим від домашнього насильства. Аналогічний чат-бот запустила система безоплатної правової допомоги. Постраждали особи з вадами слуху або мовлення можуть звернутися по допомогу через скап – зв'язок за іменем Урядова гаряча лінія, номери 1545-1, 1545-2, 1545-3. Не дивлячись, що в Україні ще недостатньо уваги приділено захисту прав потерпілих від домашнього насильства, у правоохоронних органів,

суду, поліції підготовлені правові механізми для притягнення кривдників до відповідальності.

Слід зауважити, що вітчизняне законодавство сам термін «домашнє насильство» запозичило з Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (Стамбульська конвенція) [2]. В Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству під домашнім насильством розуміють «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [6]. Щодо дитини, то вона визнається постраждалою від домашнього насильства, навіть коли вона була лише свідком скоєння такого насильства. Тож важливо, захищаючи себе, не забувати про захист своїх дітей, для цього вимагати від працівників поліції й суду визнати їх потерпілими.

Важливо знати, що за вчинення домашнього насильства в Україні передбачено адміністративну і кримінальну відповідальність. Так, за ст. 173-2 КУпАП винні особи несуть адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, а також за невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої його винесено [3].

Зазначаємо, домашнє насильство було визнано злочином у 2019 року. Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 126-1 «Домашнє насильство», відповідно до якої кримінальна відповідальність за домашнє насильство настає за «умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи» [4].

Слід вказати, термін «домашнє насильство» у ст. 126-1 ККУ і ст. 173-2 КУпАП відрізняється від терміна, який міститься в ст. 1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Зокрема, в переліку видів домашнього насильства, за якими може наступати адміністративна або кримінальна відповідальність, немає четвертого виду – «сексуальне насильство» [3; 4]. За вчинення сексуального

домашнього насильства кривдник несе винятково кримінальну відповідальність за ст. 152 ККУ «Згвалтування», якщо сексуальне насильство вчинено з проникненням у тіло людини оральним, вагінальним чи анальним шляхом, як геніталіями, так і іншим предметом; або за ст. 153 ККУ «Сексуальне насильство», якщо проникнення в тіло людини не було (наприклад, примушування до перегляду порнографії, мацання, стискання тощо) [4].

Зазначаємо, кримінальне провадження про домашнє насильство відкривається стосовно особи, яка систематично вчиняє домашнє насильство, тобто є два і більше фактів учинення особою домашнього насильства. Однак, на нашу думку має місце спірна позиція, що для порушення кримінального провадження беруться лише ті випадки, коли кривдника було тричі визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП і притягнуто до відповідальності [3]. Крім того, практично не кожен виклик поліції за фактом учинення домашнього насильства завершується складенням протоколу про вчинення адміністративного правопорушення. Часто працівники поліції проводять усну бесіду і не складають жодних документів. Так виникає ситуація, коли виклики є, а жодних процесуальних документів поліція не склала і на запит постраждалої чи її адвоката їх не надають. У таких випадках потерпілій особі відмовляють у порушенні кримінальної справи і зрозуміло чому. Поліція повинна добросовісно ставитись до виконання своїх обов'язків та вживати належних заходів для захисту потерпілих від домашнього насильства.

Вразі звернення до суду, слід скласти процесуальний документ у вигляді заяви. Особи, потерпілі від домашнього насильства, мають право отримати послуги юриста або адвоката безоплатно через місцеві центри і бюро правової допомоги. Крім того, потерпілі особи можуть безоплатно отримати захист, здійснення представництва їхніх інтересів у судах, інших державних та місцевих органах, складення документів процесуального характеру. Щоб отримати таку допомогу, потерпілій від домашнього насильства особі слід звернутися до найближчого центру чи бюро правової допомоги із заявою й документами, які підтверджують факт того, що особа постраждала від домашнього насильства.

Такими документами, зокрема, можуть бути: витяг із Єдиного реєстру досудових розслідувань, у якому міститься інформація про вчинення злочину, пов'язаного з насильством; талон-повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з насильством, виданий уповноваженим підрозділом органу Національної поліції, за формою, затвердженою МВС; копія протоколу про вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення; копія постанови про

накладення адміністративного стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з насильством; копія заяви до суду про видачу або продовження обмежувального припису стосовно кривдника; рішення суду про видачу або продовження обмежувального припису стосовно кривдника; копія винесеного працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції термінового заборонного припису; направлення постраждалих осіб до центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, складене за формою, затвердженою Мінсоцполітики.

Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги забезпечують безоплатну правову допомогу постраждалим особам, зокрема в приміщенні служби підтримки постраждалих осіб, якщо постраждала особа не може відвідати центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги самостійно, про що центру повідомляє відповідна служба. Адресу і телефон найближчого центру правової допомоги можна дізнатися за телефоном 0 800 213 103. Тож потерпілим важливо пам'ятати, що в Україні є можливості для їх захисту від домашнього насильства. Головне, не замовчувати проблему.

Враховуючи значення проблеми домашнього насилля для особи і держави в цілому, виникає необхідність продовжувати розвивати правову свідомість у населення України, проводити повсякденне правове виховання, постійно підвищувати його правову культуру та активізувати всі створені в державі установи на своєчасне виявлення фактів домашнього насилля та здійснення профілактичної роботи, використовуючи правовий та психологічний супровід. Така позиція допоможе розвивати гармонійні сімейні відносини і стане основою правової держави, вільної від будь-якого насилля.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради*. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами [Електронний ресурс] : відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 трав. 2011 р. / *Рада Європи*. Київ : К. І. С, 2001. 192 с. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680093d9e>) Заголовок з екрана.
3. Кодекс України про адміністративне правопорушення: Закон України від 07 грудня 1984 року. *Відомості Верховної Ради*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради*. 2013, № 9-10, № 11-12. № 13. Ст. 88.
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 грудня 2017 року. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 5. Ст. 35.